

JOSEP MONTASELL I DORDA

Direcció Territorial Agrària. Àmbit d'Espais Naturals
Àrea de Territori i Sostenibilitat de la Diputació de Barcelona
montaselljd@diba.cat

1. DIPUTACIÓ DE BARCELONA**Patrimoni corporatiu**

Des de la Diputació de Barcelona la preocupació pel tema del patrimoni agrari ha estat, i continua sent, una preocupació. En l'àmbit dels parcs naturals que des de la corporació es gestionen, de manera directa o de manera consorciada, s'han destinat quantitats econòmiques importants a **consolidar i rehabilitar el patrimoni immoble propietat de la corporació**, així com patrimoni propietat d'altres administracions públiques.

En l'àmbit de les normatives urbanístiques dels plans especials es fa referència, a més de la conservació i millora de la diversitat biològica, de la potenciació de les activitats econòmiques i de l'ordenació de l'ús social, a la **conservació i divulgació del patrimoni arquitectònic, arqueològic, històric i etnogràfic**.

Patrimoni privat

Pel que fa al patrimoni de propietat privada, dins de l'àmbit dels parcs, anualment es convoquen des de l'Oficina Tècnica de Parcs Naturals subvencions en règim de concurrència competitiva per a les explotacions forestals, les empreses agrícoles ramaderes i de serveis, **la millora dels habitatges, la restauració del patrimoni arquitectònic** i les entitats culturals i per a les instal·lacions tèrmiques amb biomassa en l'àmbit dels parcs naturals de la província de Barcelona.

Per posar un exemple concret, pel que fa a l'àmbit dels parcs del Montseny, Montnegre-Corredor, Sant Llorenç del Munt i l'Obac, Garraf, Olèrdola i Montesquiú, les subvencions, convocades pel 2015 (BOPB de 13 de gener de 2015), per a la millora dels habitatges i per a la restauració del patrimoni arquitectònic fent-se una distinció entre habitatges de primera residència i els béns immobles declarats béns d'interès cultural, apartat 3.1.4, i es concreta en:

- a. Pel que fa a la millora d'habitatges ocupats en règim permanent de primera residència, els ajuts són per:

- Obres que afectin als elements exteriors de l'edifici i que estiguin subjectes a limitació normativa per part dels plans especials.
- Obres imprescindibles per a garantir l'habitabilitat i/o estabilitat de l'edifici.
- Millores encaminades a la gestió eficient de l'aigua, l'estalvi energètic i, en general, a la gestió ambiental dels recursos.
- Despeses encaminades a reparar danys causats per fenòmens naturals.

b. Pel que fa a la restauració del patrimoni arquitectònic de béns immobles declarats béns d'interès cultural per la Llei 9/93 del Patrimoni Cultural Català, els ajuts són per:

- Les obres de caràcter urgent o imprescindible per a la vida de l'edifici o per a mantenir les característiques de certs elements originals.
- Obres de millora interiors o exteriors motivades per un programa d'ús públic.

Respecte a les subvencions per a la millora dels habitatges i per a la restauració del patrimoni arquitectònic, en el cas que la naturalesa de la intervenció per a la qual se sol·licita la subvenció així ho requerís, la Diputació de Barcelona podrà exigir la realització prèvia d'aquelles tasques de reconeixement arqueològic necessàries per a un desenvolupament correcte de l'actuació.

En l'apartat 6.3.4 de la convocatòria de subvencions i ajuts es concreta que les subvencions per a la millora dels habitatges i per a la restauració del patrimoni arquitectònic, el límit màxim és de quatre mil cinc-cents euros (4.500,00 €).

Des d'una visió holística del patrimoni arquitectònic agrari tal com s'insisteix la "Carta de Baeza del Patrimini Agrari", des de la Diputació de Barcelona es fan **contractes de masoveria** (can Gorcs, can Grau al Montseny; Planeses a Montesquiú; la Muntada, les Refardes a Sant Llorenç del Munt i l'Obac; can Miloca al Montnegre-Corredor), **contractes d'arrendament de pastures** (can Vendrell al Garraf, la Vall, les Refardes, la Mata); l'agustí, el Bellver al Montseny; les Codines, Sant Moí, Planeses a Montesquiú), i per altres aprofitaments com apicultura, tòfones, pinyes, etc., així com per impulsar projectes més complexos com la **recuperació de l'activitat agrària** (pastures i infraestructures ramaderes al pla de la Calma al Montseny; la vinya al Marquet i la Muntada a Sant Llorenç del Munt i l'Obac; pastures de vacum a Fuirosos a Montnegre-Corredor; infraestructures ramaderes a can Vendrell al Garraf).

2. Referències d'interès

Es tracta de referències que posen de manifest que el tema del patrimoni agrari, i per descomptat de la masia, està molt present quan es parla d'espais agraris i d'activitat agrària.

La “Carta de Baeza sobre patrimonio agrario”, impulsada des de la Universitat de Granada, aprovada el mes d'octubre de 2012

La Carta té un interès especial a insistir que el patrimoni agrari és el resultat del treball agrari i consubstancial a aquest, i per això activitat productiva i patrimoni han d'anar units. Es plantegen dubtes quan la protecció del patrimoni construït ignora la defensa de l'activitat productiva agrària.

Dues referències d'aquesta qüestió en el contingut de la Carta:

- En el preàmbul es diu:
Considerando que la actividad agraria es el elemento consitivo principal de los bienes agrarios, **lo cual exige su mantenimiento, en su condición de actividad productiva**, como garantía para un adecuado entendimiento de esos bienes y de su continuidad futura. (pàg. 29)
- Més endavant, en l'apartat de “definició de patrimoni agrari” (apartat 1) s'insisteix en el fet que:
[...] el Patrimonio Agrario dispone de un caràcter holístico e integrador derivado del **elemento consitivo principal que es la actividad agraria**, la cual, además de otorgarle una dimensión territorial, acaba asemejándose al Patrimonio Intangible. (pàg. 33)

A partir d'aquestes premisses, entre altres, la Carta reclama:

Que se **reconozca el valor agrario como valor general para la identificación de este tipo de bienes** y, de forma específica como concreción del mismo, los siguientes valores: agronómico, económico, social, ecológico, histórico, paisajístico y técnico. (pàg. 35)

Que la practica agraria a preservar es aquella que, fundada en **prácticas tradicionales de manejo sustentables**, se ve amenazada en la actualidad, entre otras causas, por la agricultura productivista e industrializada (pàg. 33) [fent referència a l'agroecologia i l'agricultura ecològica].

La Carta acaba dient:

Que se rompa la distancia e incomunicación entre la actividad agraria y la sociedad a través de este **diálogo directo con el campo y, sobre todo, con los agricultores, silvicultores y ganaderos**. (pàg. 45)

- **La “Carta de l'agricultura periurbana”, impulsada per la Funació Agroteritori, el Parc Agrari del Baix Llobregat i la Xarxa Agroteritorial, aprovada el setembre de 2010**

En l'apartat d'actuacions, la Carta estableix set àmbits: 1) reconeixement, 2) protecció i gestió territorial, 3) governança, 4) gestió agronòmica, 5) comercialització, 6) biodiversitat, i 7) paisatge i patrimoni cultural.

En aquest darrer àmbit el del “paisatge i del patrimoni cultural” es proposen cinc actuacions.

Una d'aquesta actuacions insisteix en una necessitat:

Establir mecanismes i incentius econòmics per a la conservació, restauració, rehabilitació i posada en valor d'**habitatsges i construccions vinculades a l'explotació agrària** amb un caràcter històric i tradicional o significatiu en un territori. (actuació 34)

Les altres quatre propostes d'actuació fan referència a:

- Promoure el **codi de bones pràctiques** dirigides a la preservació de l'activitat productiva (conservació del sòl, manteniment de la biodiversitat i qualitat de l'aigua) i del paisatge i del patrimoni històric cultural agraris. (actuació 33)
- Reconèixer el **patrimoni agrari** com un tipus de bé específic dins del patrimoni cultural i paisatgístic mitjançant mecanismes específics per a aquells espais agraris periurbans que disposin de valors culturals, naturals i paisatgístics rellevants. Aquests mecanismes hauran de vetllar per l'eradicació d'aquells elements impropis de les activitats agràries que en danyin la qualitat paisatgística i hauran de fer possible el manteniment i desenvolupament de l'activitat agrària i d'altres activitats que hi siguin compatibles. (actuació 35)
- Gestionar de manera imaginativa els elements del **paisatge agrari periurbà amb valor paisatgístic i cultural** (murs, tanques, aljubs, séquies, casetes de pedra seca, etc.), de manera que conservin la funcionalitat agrària alhora que proveeixin valors estètics. (actuació 36)

- Incorporar els **conceptes d'agricultura periurbana i de patrimoni cultural agrari** en els catàlegs de paisatge, així com en els catàlegs dels diversos plans urbanístics i territorials, de manera que es proposin mesures paisatgístiques específiques que permetin el manteniment, la conservació i el desenvolupament dels paisatges de l'agricultura periurbana. (actuació 37)

El “Programa agrari per a les municipals. La governança alimentària. Horitzó 2015-2019”, impulsat des de la Xarxa Agroterritorial, i divulgat a partir del desembre de 2014

Tenint com a horitzó les properes eleccions municipals (24 de maig de 2015) des de la Xarxa Agroterritorial s'ha redactat —i àmpliament distribuït— una proposta de Programa agrari per a les municipals com a marc de referència en la redacció dels programes electorals municipals.

A pesar que la proposta de programa es desenvolupa al voltant de la governança alimentària aquesta es planteja des d'una visió holística i, per tant, **en l'apartat d'antecedents s'incorporen, entre altres, la “Carta de l'agricultura periurbana” i la “Carta de Baeza sobre patrimoni agrari”**.

3. Pràctica agrària del segle XXI

Patrimoni agrari i activitat agrària són i han de ser dos elements inseparables i han de constituir una unitat. Sorgeix, però, una pregunta: s'ha de museïtzar l'espai agrari? Evidentment que no, cal avançar cap al futur a partir de la referència del passat i l'acció del present. Un avançar tenint present els **nous reptes que sorgeixen per al segle XXI**, com són:

- **la seguretat, la sobirania i l'autosuficiència alimentària**
- **la producció i el consum de proximitat**
- **la mobilitat dels aliments**
- **la reducció (evitar) el malbaratament d'aliments**

L'objectiu d'aquests reptes se sustenta en la voluntat de reduir la despesa energètica i l'emissió de gasos efecte hivernacle, de garantir l'alimentació de producte fresc i de qualitat a tota la ciutadania i de fomentar l'economia local.

Aquests reptes i objectius comporten **introduir nous models agraris vinculats al territori**, que, a partir de no oblidar que **l'espai agrari és un espai agroeconòmic**, necessita definir una nova pagesia i un nou consumidor que incorpori nous paradigmes, com són **el paradigma agrourbà i el paradigma agrosocial**.

El **paradigma agrourbà es basa a reconèixer una relació camp-ciutat de tipus simbiòtic** que configura un únic territori, tot reconeixent les especificitats pròpies de cada un dels dos àmbits, que cal plantejar, no com un retrobament sinó una **reconnexió, un necessita de l'altre**. **Aquesta reconexió esdevé temàtica central per a una nova governança alimentària i un desenvolupament sostenible del territori**, en què s'incorpora el metabolisme circular que disminueix la demanda de recursos, així com la reducció la generació de residus, que es planteja la reutilització i la utilització de recursos renovables amb l'objectiu d'apropar-se a l'autoproveïment de la ciutat, front a un metabolisme lineal que consumeix recursos i produeix residus que cal tractar.

Aquest **paradigma agrourbà també ha d'incorporar tot allò que fa referència a la renaturalització de la ciutat**, en especial la introducció d'espais de producció a l'interior de la ciutat, com són els horts urbans, els horts en les cobertes del edificis i les possibles granges verticals (*vertical farm*).

El desenvolupament del paradigma agrourbà serà possible si va unit al **paradigma agrosocial**, en què els temes agrícoles, socials i ambientals configuren un mateix plantejament i constitueixen **una nova actitud davant l'activitat agrària**. Un paradigma agrosocial que va més enllà de la nova pagesia, ja que ha **d'incorporar un nou consumidor compromès amb el seu entorn agrari i amb la pagesia**.

Es tracta d'una pagesia i d'uns consumidors compromesos amb el territori, amb la societat i amb ells mateixos, tot mantenint una **relació saludable amb el seu entorn econòmic, social i ambiental**.

Aquests paradigmes on camp-ciutat configuren un mateix àmbit territorial i d'interessos tenen com a nexa d'unió **el menjar**. **Aquest és l'eix sobre el qual ha de pivotar l'acció de reconexió** anteriorment comentada. Una reconexió amb una visió holística que va des de la producció fins al consum en l'àmbit d'un metabolisme urbà circular.

Si la regeneració de la ciutat del segle XXI s'ha de fer-se a partir d'afegir valor al sòl urbà transformant-lo en autosuficient, i **la producció d'aliments és un dels vectors de l'autosuficiència** cal produir aliments en les ciutats o en la seva proximitat.

A la pregunta: **l'espai agrari, de què serveix?** Moltes poden ser les respostes des de raons econòmiques, ambientals, socials, territorials, però n'hi ha una d'evident **“per fer a les ciutats intel·ligents” (smarts)**, la intel·ligència derivada del convenciment que les ciutats del segle XXI han de ser autosuficients en energia, recursos i aliments i, per tant, han de permetre l'entrada i sortida de dades, no de productes.